

*Ляш А. О.,
професор кафедри правознавства
Київського національного університету
культури і мистецтв,
кандидат юридичних наук, професор,
Харук Т. О.,
студентка 4 курсу
Київського національного університету
культури і мистецтв,*

РОЛЬ ПРОКУРОРА ПРИ УКЛАДЕННІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ

В Україні однією зі спрощених та прискорених форм розв'язання кримінальних правових та кримінальних процесуальних конфліктів, як і в більшості країн Європи і світу є угоди про визнання винуватості підозрюваним (обвинуваченим), які стали практикою змагального судового процесу (статті 468–476 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 року (далі – КПК) [1].

Угода про визнання винуватості – це домовленість між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) про беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК, наслідки невиконання угоди (ч. 1 ст. 472 КПК) [1].

Згідно зі ст. 45 Кримінального кодексу України особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Можливість укладення угоди про визнання винуватості дозволяє державі в особі правоохоронних органів підняти рівень викриття більшої кількості кримінальних правопорушень, особливо латентних злочинів, тим самим забезпечуючи безпеку та інтереси суспільства [2, с. 276].

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим), згідно з ч. 4 ст. 469 КПК, може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається [1].

Законом передбачено два шляхи укладення такої угоди: 1) прокурор, проявляючи власну ініціативу, пропонує підозрюваному (обвинуваченому) підписати таку угоду; 2) підозрюваний (обвинувачений) звертається з відповідним клопотанням до прокурора (ч. 2 ст. 469 КПК) [1].

Укладення такої угоди може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку (ч. 5 ст. 469 КПК) [1].

Поділяємо думку окремих науковців, що основними проблемами при практичному застосуванні інституту угод про визнання винуватості є посилення ролі прокурора. При цьому зменшується роль суду у кримінальному провадженні, обмежується право на оскарження вироку, передбачено притягнення до кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди, посилюється корупція в діяльності прокурорів та суддів та інші [3, с. 236].

Сфера можливого застосування угоди про визнання винуватості, як слушно наголошує О. В. Стратій, обмежується межами кримінального провадження стосовно даного підозрюваного (обвинуваченого). Предметом угоди є тільки умови реалізації, а не підстави кримінальної відповідальності, а також особливості призначення покарання, оскільки виключно тільки суд може встановлювати відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення. Вина за вказане правопорушення повинна бути встановлена тільки на підставі доказів, здобутих в процесі кримінального судочинства [4, с. 196].

Підтримуємо позицію Ю. І. Азарова і М. П. Климчука, які зазначають: «навіть, якщо особа не заперечує проти своєї винуватості у скоєнні правопорушення, слідчий за погодженням з прокурором або в порядку ст. 36 КПК за його письмовою вказівкою, повинен провести слідчі (розшукові) дії або негласні слідчі (розшукові) дії, з метою доведення вини особи» [2, с. 275].

Незважаючи на досить широке коло повноважень прокурора у кримінальному провадженні з огляду на забезпечення реалізації загальних положень досудового розслідування, деякі науковці слушно вказують на безініціативність прокурорів. А слідчі й надалі продовжують вирішувати питання про проведення чи не проведення певної слідчої (розшукові) дії, звернення чи не звернення з клопотанням до суду, хоча це повинно стати основним завданням прокурорів, як процесуальних керівників розслідування [5, с. 103].

В більшості випадків, використовуючи принцип диспозитивності, угода укладається за клопотанням сторони захисту. Тому є можливість суттєво покращити становище підозрюваного та у разі досягнення домовленості отримати менш суворе покарання, яке могло б бути винесено судом у загальному порядку. Очевидно, що участь захисника у такому провадженні обов'язкова з метою роз'яснення підозрюваному його прав, обов'язків, а також наслідків укладення угоди, адже пересічний громадянин не завжди юридично освічений та може об'єктивно оцінити запропоноване прокурором покарання, зрозуміти чи є воно достатньо м'яким, щоб погодитись на укладення угоди, та й взагалі – чи є у прокурора об'єктивні підстави вважати особу винною. Захисник залучається з моменту ініціювання укладення такої угоди (п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК) [1].

Певним недоліком укладення угоди є те, що жодна стаття КПК не передбачає обов'язку прокурора вживати заходів з метою усунення ризиків небезпеки для особи, яка на виконання угоди про визнання винуватості співпрацює з правоохоронними органами. Ця прогалина є суттєвою та може мати негативні наслідки, хоча й на підозрюваного поширюється дія Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6]. Тому, ми поділяємо думку С. І. Паславського, що прокурору як стороні угоди про визнання винуватості, яка бажає досягнення позитивного ефекту від співпраці правопорушника зі слідством, слід вживати максимальних заходів для усунення потенційної небезпеки для його життя та здоров'я. А підозрюваному чи обвинуваченому варто наполягати на письмовому закріпленні в тексті угоди гарантій прокурора щодо застосування заходів забезпечення безпеки в разі виникнення потенційної загрози [7, с. 185–186], а також його відповідальність у разі незастосування таких заходів.

Законодавець не обмежує стадію на якій може бути укладена угода про визнання винуватості. Пропозиція підписання такої угоди з можлива лише за наявності у справі особи, яка має процесуальний статус підозрюваного чи обвинуваченого і до моменту виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку (ч. 5 ст. 469 КПК) [1]. Це означає, що угода може бути укладена як на досудовому провадженні так і під час судового розгляду.

Як свідчить статистика, переважну кількість угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) було досягнуто під час досудового розслідування. Згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень в період з 1 січня 2016 року по 1 січня 2017 року загалом судами першої інстанції м. Києва було ухвалено 805 угод про визнання винуватості, з яких найбільша кількість в Святошинському районному суді м. Києва – 145 угод, в Деснянському районному суді м. Києва – 34, а найменша - в Подільському районному суді м. Києва – 30 угод [8].

Досліджуючи справи, в яких уклалися угоди, можна сказати, що 60 % злочинів, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, інші 40 % – фіктивне підприємництво, військові злочини, злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, злочини проти громадської безпеки, підроблення документів, печаток, штампів та бланків, а також збут чи використання підроблених документів, штампів, печаток тощо [8].

На підставі викладеного, вважаємо, що сформульовані нами та іншими науковцями пропозиції сприятимуть удосконаленню процесуальної форми укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/noviy_kpk_2012.pdf.
2. Азаров Ю. І. Здійснення провадження на підставі угод про визнання винуватості / Ю. І. Азаров, М. П. Климчук // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2014. – № 12. – С. 274–278.
3. Лотоцький М. В. Наслідки укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні / М. В. Лотоцький // Науково-інформаційний вісник «Право». – 2013. – № 7. – С. 236–241.
4. Стратій О. В. Угода про визнання винуватості як новела кримінального процесуального законодавства / О. В. Стратій // Європейські перспективи. – 2014. – № 8. – С. 192–198.
5. Павловський В. В. Відомчий процесуальний контроль та прокурорський нагляд за дотриманням загальних положень досудового розслідування / В. В. Павловський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. – 2015. – Вип. 2. – Том 3. – С. 100–104.
6. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» в редакції від 08.10.2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
7. Паславський С. І. Практична доцільність укладення угоди про визнання винуватості для сторони захисту / С. І. Паславський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. – 2014. – Вип. 3. – Том 3. – С. 182–186.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.